

ЗЛОСТАВЉАЊЕ И ЗАНЕМАРИВАЊЕ ДЕЦЕ – ПРЕВЕНЦИЈА И КРИВИЧНОПРАВНА РЕАКЦИЈА

АПСТРАКТ: Злостављање и занемаривање деце представљају појаву која је последњих неколико деценија у центру јавних и стручних расправа о заштити права детета. У уводном делу даје се појмовно одређење злостављања и занемаривања, указује се на одређивање старосних граница код деце, као и на ефекте које злостављање и занемаривање имају на децу. У другом делу рада указује се на различите могућности утврђивања модалитета злостављања и занемаривања деце, уз стандард грубог занемаривања. Превентивне активности јесу трећи део рада, где се дају анализа, предности и недостаци кућног праћења породице детета од (пре) рођења. Кривичноправна реакција на злостављање и занемаривање деце праћена је и истраживачким делом, где аутор, кроз доступне званичне статистичке податке, врши њихову анализу и даје закључке у вези са укупним бројем кривичних дела злостављања и занемаривања деце, даје предлоге могућег побољшања у области превенције и осврт на прикупљене пресуде и потешкоће у оцени недовољно валидних података за општије закључке. У закључном разматрању дају се предлози за унапређење постојећег стања у заштити детета од насиља, посебно превентивним мерама, едукованим професионалцима и стварањем свеобухватног система заштите деце од виктимизације.

*Редовни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: zpavlovic@pravni-fakultet.info

©2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне речи: злостављање и занемаривање деце, превентивне мере, систем заштите.

1. Увод

Од почетка 21. века сведоци смо постојања многобројних истраживања у вези са злостављањем и занемаривањем. Без обзира на објављене резултате тих истраживања, нове акумулације знања у овој области, усвојене међународне стандарде у домаћем законодавству и пракси, још увек смо без општеприхваћене дефиниције и појмовног одређења овог феномена (Павловић, 2013). Ако томе додамо и никада актуелнију дискусију о појму детета и о одговорности деце у кривичном праву, али и о појму жртве у домаћем законодавству и пракси (Коларић, 2026), нова питања се нижу, док одговора још увек нема. Често су непомирљиви ставови у вези с тим да ли треба подићи добну границу кривичне одговорности деце или је спустити, тј. треба ли граница да буде изнад 14 година или испод 14 година; како правити разлику између детета и малолетног извршиоца кривичних дела, тј. детета и пунолетног извршиоца кривичног дела. Ниједна од ових дилема не умањује позитивну обавезу државе да учествује у заштити права детета. Почетак решавања претходних питања било би поверење у институције система, међуинституционална сарадња и, паралелно с тим, реформа одређених законских решења (Pavlović, 2026).

Тек постављањем проблема у вези са злостављањем и занемаривањем деце и дефинисањем појмова, долазимо до оног што је основна идеја овог рада, а то су превенција и кривичноправна реакција. Дете се може често наћи у улози и жртве запуштања и жртве злостављања, а истовремено и извршиоца неког тешког кривичног дела. Неспорна криминолошка веза између детета и заједнице из које долази (биолошка породица, старатељска, хранитељска) и делинквентног понашања не значи да не постоји и грађанскоправна и кривичноправна одговорност родитеља. Тек кроз рад на сваком конкретном случају могуће је утврдити где се завршава лоше родитељство, а утврђује се кривична одговорност родитеља за противправне радње детета.

За сваку похвалу у Републици Србији јесу резултати у области терцијарне превенције и реакције државе након што се злостављање и занемаривање деце деси – рад сигурних кућа, прихватилишта за хитно збрињавање деце жртава, дневних боравака за децу и свратишта, или рад и активност школских тимова у спречавању адолесцентског

(вршњачког) насиља у школама. Исто тако, у раду невладиног сектора присутни су и у примени акредитовани и имплементирани програми заштите деце од насиља. Оно што, међутим, јесте проблем то је што невладин сектор није са својим активностима распрострањен по целој територији Републике Србије, те своје делатности ипак обавља углавном по моделу пројектног финансирања. Са друге стране, добро умрежен систем служби социјалне заштите не пружа у довољној мери ефикасну и довољну палету услуга. Системска и организована превенција у откривању породица у ризику и рад са тим породицама треба да буду приоритети за даљи развој. Без правовременог откривања занемареног и злостављеног детета, сва кривичноправна реакција биће узалудна јер нас догађаји из недавне прошлости и вишеструка убиства извршена од стране деце (лица млађих од 14 година) или од стране млађих пунолетних лица, обавезују да радимо и превентивно, али и да имамо спреман институционални одговор у оквиру система заштите којем тежимо (Pavlović, 2024). То значи да ефикасност у заштити не зависи примарно од кривичноправне заштите (и запређене казне) која је *ultima ratio* друштвена реакција када се последица већ десила, већ се превенција и заштита морају базирати на створеним условима за реализовање друштвених обавеза заштите права детета, па и у контексту заштите од злостављања и занемаривања.

2. Одређивање појма занемаривања и злостављања деце

Дефинисање занемаривања и злостављања није једноставно због разноврсних модалитета испољавања насиља над децом, као ни због чињенице да су понашања обухваћена овим оквиром одређена биолошким, социјалним и (кривично)правним аспектима (Павловић, 2013). И према Mandiću и Stojakoviću (1984) злостављање деце посматра се из три сличне перспективе, и то из медицинске перспективе (1), која обухвата телесне и душевне трауме које насиље оставља као последицу; из кривичноправне перспективе (2), кроз законску инкриминацију из члана 193 Кривичног законика (2005) *Запуштање и злостављање малолетног лица* и других повезаних кривичних дела; и из перспективе друштвене заштите (3), ценећи предузете мере друштва у корист жртве.

У односу на појам детета могли бисмо рећи да је дете лице млађе од 18 година, што је у потпуности у складу са стандардима конвенцијских решења и Кривичног законика (Стојановић, 2019). Међутим, релативизовање овог појма видљиво је у неким другим прописима, као што су они из области

породичноправне области, радноправне области или области људских права.

Тако се у Породичном закону (2005) у члану 23 оставља могућност малолетнику старијем од 16 година да на основу дозволе суда и констатације о достигнутој телесној и душевној зрелости може ступити у брак. Закон о раду (2005) захтева да лице које закључује уговор о раду мора имати најмање 15 година, док се према прописима о здравственој заштити дете може прегледати без знања родитеља после 15. године (иако родитељи имају обавезу да и даље брину о детету и о његовом здрављу).

Ова релативизација доводи до потребе преиспитивања кривичних дела против полних слобода у контексту претходно утврђених граница. Питање се додатно усложњава код компаративних решења и ситуација које намеће живот. Тако је у Шпанији дозвољен сексуални однос са дететом које је навршило 13 година, у Финској и у Русији старосна граница за сексуални однос јесте 16 година, док је у Турској 18 година (Павловић, 2013).

Но, у пракси реч *злостављање* производи још више дилема, у вези са његовом феноменологијом и то са физичким, сексуалним и психолошким насиљем. Злостављање (дакле, насиље над децом), да би се посматрало као кривично дело, не подразумева само контактна понашања. Већина аутора се слаже да се и неконтактна понашања могу инкриминисати као радња злостављања. Тако, на пример, шетање родитеља без одеће пред децом или ласциван сексуализовани говор могу бити радње злостављања (Павловић, 2013). Ако уз то додамо и речник који професионалци (дакле, правници који се баве казним правом) користе у јавном дискурсу, проблематика одређивања злостављања добија још више на тежини. У контексту који обрађујемо користе се и изрази *грубо занемаривање, занемаривање родитељских дужности и права, злостављање, агресивно понашање према детету, експлоатација деце, синдром претученог детета, деца жртве трговине људима, напуштање детета* и друго. Одређивање или неодређивање неког од ових или сличних понашања као злостављања према Стрингеру (Stringer, 2012) зависи од тога да ли се гледа сама радња или и последице које могу и накнадно да наступе. Овај аутор наглашава да то зависи од тога који је ниво понављања и тежине злостављања, као и од доби детета.

Оваква размишљања нужно припадају криминолошким, виктимолошким или психолошким решењима, али се из њих изводи и кривичноправни појам запуштања и злостављања детета. У позитивном националном кривичном законодавству, у члану 193 КЗ (2005) акценат

се ставља на радњу грубог занемаривања, статуса родитеља, старатеља и оних којима је дужност да се о детету старају, као и оних који дете принуђавају на рад из користољубља (Pavlović, 2026).

Упркос томе, ни у овом члану не може се утврдити шта је то злостављање, већ се апострофира грубо занемаривање и кварење детета. Оно што је јасно, то је тек да се ово кривично дело посматра као кривично дело против породице. У члану 134 КЗ (2005) законодавац делимично одређује појам злостављања и мучења, кроз оквир повреде људског достојанства и дискриминације. Ипак, и са више наведених радњи извршења у вези са злостављањем и мучењем, не добијамо потпуну дефиницију, већ се њени делови налазе код кривичног дела тешко убиство, убиство детета при порођају, тешке и лаке телесне повреде, кривично дело силовање, обљубе над дететом, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама и друго, али и кривична дела насиље у породици и трговина људима.

Додатно објашњење уз питање одређивања запуштања и злостављања деце даје се кроз дефиницију Светске здравствене организације. Према СЗО, злостављање обухвата све облике физичког и/или емоционалног злостављања, сексуалног злостављања, занемаривања или немарног поступања, као и комерцијалне или друге експлоатације, који доводе до стварног или потенцијалног нарушавања здравља детета, његовог преживљавања, развоја или достојанства, у контексту односа одговорности, поверења или моћи (World Health Organization¹).

Уз објашњење из *Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања* долазимо и до интегрисања појма емоционалног злостављања и занемаривања. Реч је о емоционалној злоупотреби, која према Ишпановић-Радојковић и Игњатовић (2011) представља „понављана понашања родитеља или старатеља, било у виду чињења или нечињења, која код детета изазивају или појачавају осећај безвредности, одбачености или неадекватности, наносе детету психолошку патњу и могу изазвати озбиљне и трајне сметње осећајног, когнитивног или социјалног развоја детета“ (стр. 42). Према овим ауторима, емоционална злоупотреба подразумева образац понашања одраслог према детету, који је стално присутан или који се понавља, али у сваком случају који није инцидентан.

На крају ове анализе, напоменимо да одређени аутори занемаривање и запостављање користе и као синоним. Тако Стрингер (Stringer, 2012) наводи да занемаривање представља случај када родитељи или старатељи не воде довољно бриге о физичком, психолошком и емоционалном

развоју детета. Међутим, ауторке Ишпановић-Радојковић и Игњатовић (2011, стр. 38), сасвим правилно поред физичког и емоционалног занемаривања и запуштања, додају и често занемарено здравствено и едукативно занемаривање. Према писању у средствима јавног информисања, занемарено је дентално старање о детету, а искуства из пандемије изазване вирусом ковид 19 само су наново отворила проблеме и дилеме у вези са имунизацијом деце. Чињеница је да наше кривично законодавство не поклања довољно пажње развоју перинаталне медицине и још увек није довољно пажње поклонило заштити од запуштања и насиља над нерођеним дететом, које свој правни субјективитет већ има препознат у компаративном законодавству (Павловић, 2022).

Додајмо и едукативно запуштање и злостављање деце, које се односи на подржавање радозналости детета, његове образовне потребе и допуштање детету да неоправдано дуго времена проводи на нетворку. Према Павловићу, виктимизација којој су деца изложена кроз говор мржње на интернету управо је резултат запуштања детета (Pavlović, 2024a).

Постављени императив за разумевањем појма злостављања и занемаривања детета није кроз изнете ставове искључиво теоријског карактера, већ има и своје практичне импликације, јер би се у наредном периоду управо кроз одредив оквир шта је то све насиље над децом, могли поставити превентивно и у циљу спречавања виктимизације деце. Стандард грубог занемаривања, како наводи Кривични законик (2005) подразумева конкретно угрожавање. Родитељи или старатељи не морају знати који су то критеријуми који одређују грубо занемаривање, већ је небрига за најбољи интерес детета више него довољан елеменат за постојање грубог занемаривања, а тиме и дететово запуштање и злостављање (Pavlović, 2026, стр. 49).

3. Модалитети превенције од занемаривања и злостављања деце

Скоро свакодневне промене социјалне климе, чести научни (али и медијски) извештаји о дечјој виктимизацији и вршење тешких кривичних дела против живота и против тела створили су услове за стварање и имплементирање нових модела превенције насиља усмерених ка деци. Искуства других земаља указују нам да је стварање тих програма неопходно, али не треба заборавити ни специфичности *sui generis* које припадају свакој заједници, па директно имплементирање није и најбољи

начин, већ је само добра основа за рад на откривању, превенирању и спречавању свих облика насиља над децом (Павловић, 2013).

Бавећи се, углавном оправдано, начинима спречавања и санкционисања физичког кажњавања деце, често се недовољно пажње поклања другим облицима виктимизације. У државама као што су САД превентивне активности имају карактер обавезности, што је уведено кроз одговарајућу легислативу. Установљавају се мере које су намењене и општој јавности, али и професионалцима који раде са извршиоцима кривичних дела и са жртвама насиља (Павловић, 2013). Као и код одређивања појма запуштања и злостављања, и код превентивних мера срећу се различите поделе, које се групишу на примарну, секундарну и терцијарну превенцију, односно генералну превенцију која се односи на породице под ризиком и превентивне мере које се предузимају након виктимизације (Petković & Pavlović, 2016). Веома је прихватљива и подела која подразумева проактивне програме према породицама у којима насиље није регистровано, односно реактивне програме према деци и породицама где је виктимизација забележена (MacLeod & Nelson, 2000).

У том контексту раздвајамо активности према деци, према ненасилним родитељима и превентивне активности које су усмерене према свим злостављачима (Павловић, 2013). Идеја о функционисању служби социјалне заштите у пуном капацитету као установа где се развијају програми за нове и младе родитеље, где се формирају породични центри и слично, заслужује посебну пажњу, те на њеном развоју треба даље радити. Развијање програма заштите који се акредитују и спроводе биће најкориснији ако се могу имплементирати у свакој заједници и за све жртве (и насилнике), док се у вези са њиховом корисности морају радити стални мониторинзи, како би резултати били и видљиви. Нашу пажњу посветићемо једном од програма превенције физичког запуштања и злостављања односно насиља над децом, имајући у виду чињеницу да је прегледом судске праксе Основних судова у Републици Србији управо то регистровано као најчешћи облик (грубог) занемаривања деце.

Програми кућних посета постојали су у нашој земљи у најосновнијем облику кроз посете учитеља средини из које дете долази, све до забрана таквих активности које су постављене позивањем на приватност и заштиту приватности. Последице које смо више пута помињали јесу позив за поновно обнављање овакве активности.

Кућне посете представљају превентивне моделе уведене још пре Другог светског рата, 30-их година 20. века у Данској, са жељом да се смањи стопа смртности међу новорођеном децом (Giardino & Knipping,

2010). Овај облик кућних посета уводи се у САД тек 60-их година 20. века (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller & Silver, 1962).

Професионалци у области превенције и заштите здравља кућне посете започињу већ током трудноће жене, а настављају са њима и после порођаја. Тако се стварају породични ментори у области репродуктивног здравља, пренаталних и постнаталних тешкоћа. Овде није реч само о здравственим, психолошким и социјалним услугама, већ се породици дају основна знања о дејим потребама, потенцијалима, динамици развоја и друго. Међутим, чињеница је да програми кућних посета као превентивни алат ипак не дају спектакуларне резултате. Тако се према једном истраживању које наводе Petković и Pavlović (2016) истиче да пад виктимизације у породицама које су обухваћене програмом кућних посета не мора да је у вези са њима, јер се слични подаци налазе и у групама породица које нису биле обухваћене овим програмом (Gessner, 2008). Кључни закључак из студије Дагана и сарадника (Duggan и др., 2004) јесте тај да је упркос кућним посетама редукција фактора ризика изостала. Додатно депримира податак да код већине злостављача изостаје жеља за коришћењем социјалних сервиса. Тако је стопа ревиктимизације на истом или сличном нивоу, без обзира на програм кућних посета и активности у вези с њима.

Из још увек необјављених резултата истраживања у периоду од 2020. до 2025. и правноснажних пресуда у вези са кривичним делом Запуштања и злостављања малолетног лица из члана 193 КЗ (2005), а из базе података Основних судова у Суботици, у Сремској Митровици, у Зрењанину, у Новом Саду и у Сомбору (прегледан је узорак од 129 пресуда), уочавамо да је у 72% пресуда реч о рецидивизму, да је реч углавном о деци млађој од 7 година, али да се из самог узорка не може тврдити да ли је над извршиоцима кривичних дела био спроведен неки превентивни програм или није био. С обзиром на то да се углавном ради о скраћеном кривичном поступку, где је изостало образложење судске одлуке, већина података истраживачу није била доступна.

Но, без обзира на дискутабилну ефикасност кућних посета, као и на чињеницу да, нажалост, нису све породице обухваћене овим програмом, чињеница јесте да се многе породице под ризиком оваквим радом могу идентификовати, ако то већ није био случај. Финансијски аспект који овај превентивни модел подразумева не треба да нас одбије од његовог даљег спровођења. Овај концепт има необориву претпоставку да је рано детињство ризичан период у којем се дете лако виктимизира и који зато захтева посебну подршку родитељима или старатељима и супервизију

њихових односа према детету. Важност мониторинга није упитна, већ је то заштитни фактор од ране виктимизације и злостављања и занемаривања и предузимања одговарајућих мера у случају потребе. Програм превенције, базиран на кућним посетама или на другим облицима рада са децом и насилницима разликује се и по дужини трајања, док је циљ увек исти. Иако највећи број случајева остаје неоткривен, то не умањује потребу за спровођењем свих доступних модела превенције.

У односу на наставак праћења породице и других облика рада са насилницима и жртвама, јасно је да треба уз компаративна искуства размотрити и реформисане моделе процене ризика од запуштања и злостављања деце, имајући у виду чињеницу да све до наступања забрањене последице, насиља над децом често остају у *четири зида*, па је ово проблем који захтева посебну пажњу и решавање. О некадашњем моделу праћења породице из које долази дете требало би у савременом облику продискутовати и сагледати могућности његове поновне актуелизације, како би се модел превенције одржавао у континуитету.

4. Кривичноправна реакција на запуштање и злостављање деце

Подаци о злостављању и занемаривању деце дуго су се бележили у општем извештају Врховног јавног тужилаштва (раније Републичко јавно тужилаштво), да би се тек од 2023. године ови подаци издвајали кроз Периодичан извештај о поступању јавног тужилаштва по кривичним делима из члана 184 *Посредовање у вршењу проституције*, члана 193 *Запуштање и злостављање малолетног лица* и члана 388 *Трговина људима извршеним на штету малолетних лица* Кривичног законика (2005). Овај Извештај представљен је и израђује се уз подршку мисије ОЕБС канцеларија у Београду. Иако је реч о деци и породици, у овом посебном извештају не наводе се подаци из члана 193, из става 1 *Запуштање и злостављање малолетног лица*, иако је грубо занемаривање и запуштање детета од стране одговорног лица које не спроводи своје дужности збрињавања и васпитавања детета од изузетног значаја за предузимање мера у вези са спречавањем виктимизације детета.

Према наводима Pavlovića (2026) а у складу са подацима који су јавно доступни на сајту ВЈТ, у периоду од 1. 1. 2023. до 31. 12. 2023. године, према посебном периодичном извештају ВЈТ, а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ (2005), укупно су била пријављена 53 лица у Републици Србији, од којих су 62 оштећена малолетна лица.

У односу на овај број пријављених било је спроведено 36 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 30 оптужних аката, а донето је 15 осуђујућих пресуда. Донете су 2 ослобађајуће пресуде. За два осуђена изречена је казна затвора у трајању од по 6 месеци и са роком провере од 2 године, једном лицу је изречена казна кућног затвора у трајању од 10 месеци и мера забране приближавања и комуникације са оштећеним у трајању од 2 године, једном лицу је изречена казна затвора у трајању од 3 месеца са роком провере од једне године, а једном казна затвора у трајању од 4 месеца са роком провере од 2 године. У наведеном периоду суд је изрекао за још 6 лица (у различитим поступцима) казне затвора у трајању од по 4 месеца до 10 месеци са роковима провере од једне године, затим једне и по године до две године. Истовремено, за једно лице изречена је и казна затвора у трајању од 4 године са роком провере од 11 месеци и мера безбедности протеривање странца из земље, док је једном лицу изречена и безусловна казна затвора у трајању од 1 године и 6 месеци (Врховно јавно тужилаштво, 2023).

Како се наводи у Периодичном извештају за 2024. годину (Pavlović, 2026), а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ, укупно је било пријављено 35 лица, са 47 оштећених малолетних лица. Исто тако била су спроведена 42 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 15 оптужних аката, а донето је 10 осуђујућих пресуда. Ни током 2024. године ослобађајућих пресуда није било, док су изречене казне затвора у трајању од 3 месеца до 8 месеци, са роковима провере од једне до две године, док је једном лицу изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи (Врховно јавно тужилаштво, 2024).

Током 2025. године, према Посебном извештају ВЈТ (Павловић, 2026), а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ, укупно је било пријављено 68 лица, са 70 оштећених малолетних лица. Исто тако била су спроведена 64 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 8 оптужних аката, и донете су 4 осуђујуће пресуде. Донете су 4 условне осуде, и то у две 4 месеца затвора са роком проверавања 1–2 године, као и две условне осуде са 3 месеца затвора са роком проверавања од 1 године. Ослобађајућих пресуда није било (Врховно јавно тужилаштво, 2025).

Током писања овог рада нисмо имали приступа, нити су јавно објављени подаци о прекршајном кажњавању извршилаца неке од радњи занемаривања детета, као што је прекршајно кажњавање родитеља због

непохађања наставе, просјачења деце и друго, што би могло да ову елаборацију учини потпунијом. Целина сагледавања радњи извршења код занемаривања детета омогућава да сагледамо да ли је заштита најбољег интереса детета комплементарна, координисана и пропорционална, што је једини начин спречавања његове (даље) виктимизације.

Кривично законодавство Републике Србије задржало се углавном на инкриминацији кривичног дела *Запуштање и злостављање малолетног лица*, уз мање измене у последњих неколико деценија. Проблем код овог кривичног дела јесте и то што се налази у групи кривичних дела против брака и породице, који егзистирају у различитим друштвеним околностима, али и у породици чија се улога значајно мења у односу на тренутак када је инкриминација вршена (Pavlović, 2026). Последице по децу због промена у породици и око породице (и не само те промене) биће све видљивије. Породичне и друштвене вредности мењају се и због све већег уплива технолошких достигнућа у свакодневни живот, промене стандарда и достигнутог нивоа људских права и друго. Иако се у самом раду даје повећан значај криминолошком и виктимолошком приступу у обради насловљене теме, то не значи да у овом тренутку заговарамо тезу формирања посебне групе кривичних дела против деце. Приступ таквом ставу захтевао би многобројне измене и допуне кривичног законика, што у овом тренутку није реално. Док не уђемо у такву реформу, прихватимо постојећи систем кривичног законика, који је заснован на заштити одређених правних добара, а то је у конкретном случају породица, а не лично својство жртве (дете).

Ово кривично дело неоправдано је изостало из фокуса интересовања јавности. Један од разлога могао би бити и увођење кривичног дела насиље у породици, које делимично обухвата и радњу извршења злостављања и занемаривања (Јовановић, 2010), а делимично и због стандарда који није до краја дефинисан (грубо занемаривање), а делом и због тога што се тражи узрочно-последична веза између занемаривања и стања запуштености, коју је углавном врло тешко доказати. Кривично дело из члана 193 *Запуштање и злостављање малолетног лица* има два става. У првом се говори о запуштању, односно о грубом занемаривању детета (*delictum proprium*). Обавеза збрињавања и васпитавања обухвата родитеље, старатеље, усвојιοце и друга лица која имају ову дужност. Запрећена је казна затвора до три године.

Други став члана 193 КЗ (2005) говори о злостављању малолетног лица од стране родитеља, усвојιοца, стараоца или другог лица које малолетно лице злоставља или принуђава на претеран рад или рад који

не одговара узрасту малолетног лица или на просјачење или пак из користољубља приморава дете на вршење других радњи непримерених његовом узрасту. За радње извршења из овог става запрећена је казна затвора од три месеца до пет година. Прегледом релевантне литературе и одређеног броја објављених истраживања, нисмо видели да се у судској пракси помињу поступци према члану хранитељске породице и принуђавање на претеран рад деце из хранитељских породица у сеоским домаћинствима, што је питање које ће захтевати посебну криминолошку и виктимолошку обраду у неком од истраживачких радова (Pavlović, 2026).

Да би се у пракси ово кривично дело лакше идентификовало и квалификовало као кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица из члана 193 КЗ (2005), неопходно је у наредном периоду додатно радити на едукацији како органа откривања тако и органа гоњења и суда. Тумачење и методологија права, уз непосредну примену Конвенције о правима детета и одговарајућих протокола значи да се код анализе чињеничног стања морају узети у обзир савремени стандарди заштите права детета, који значе обезбеђене минималне услове за физички, психички и социјално-здравствени развој, јер без њиховог присуства већ говоримо о грубом занемаривању детета. Како би рекао Џон Стјуарт Мил, према *harm principle*, кривичноправна реакција увек је оправдана када постоји конкретна или предвидива штетна последица по дете, чак и ако таква последица није наступила.

5. Закључна разматрања

Посматрајући број од 178 деце жртава насиља у периоду од 2023. до 2025. година, за извршено кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица из члана 193, из става 2, у вези са ставом 1 Кривичног законика (подаци ВЈТ), не можемо да издвојимо ниједан општији податак о броју злостављене и занемарене деце у Србији у наведеном периоду. Овај број није коначан, јер број процесуираних извршилаца овог кривичног дела за основни облик извршења грубог занемаривања (насиља) над децом није званично доступан. Чак се ни упоредном методом не може доћи до приближнијих података јер поједине установе социјалне заштите немају приступачне електронске базе података, на основу којих би се могли пронаћи сви активни случајеви у наведеном периоду. На тај начин број случајева насиља над децом диктиран је неким другим изворима података,

који нису обухваћени научним методама, већ често зависе од сарадње са запосленима у Центрима за социјални рад или са медијским написима.

Критеријуми перцепције насиља над децом нису уједначени, што је додатни проблем. Присутни су многобројни стереотипи и предрасуде, што додатно отежава проналажење података, али и пријављивање ових кривичних дела. Један од стереотипа јесте тај да су рани (малолетнички) бракови међу ромском популацијом део њихове културе и традиције (Krstinić, Počuča & Šarkić, 2024), а не искривљена слика стварности и злостављање (углавном) девојчица од стране чланова породице или других лица (Јовановић, 2022). Учесталост виктимизације код занемаривања није проверљива категорија, јер се често у свратиштима не налазе потпуни подаци о деци која у њих долазе. Без обзира на то о којој територији службе социјалне заштите се ради, динамика и начини рада указују на то да се случајеви занемаривања деце откривају тек по добијању пријаве од стране блиских особа или од школе. Не би било коректно рећи да је оваква пракса резултат неангажованости запослених, већ да често зависи и од лимитираности људских ресурса који су запослени у установама.

На тај начин можемо рећи да су представљене бројке о броју донетих правноснажних одлука бројке које су доступне, али не и тоталне бројке. Општи закључак се овим бројевима не би мењао, али би дао можда другачије податке о томе колико је деце у ризику и којег су узраста та деца. Обрађене пресуде најбољи су показатељ немоћи истраживача да због правила о анонимизацији изнесе податке о угрожености деце одређених узраста. Дакле, узраст детета не можемо доводити ни у какву везу са појавом физичког, психолошког злостављања или занемаривања.

Обрађујући релевантну литературу и прегледане пресуде, стиче се утисак да је откривање насиља над децом по службеној дужности доста ретко, без потпуне стратегије и утврђених критеријума. Ово се односи не само на полицију, већ и на Центре за социјални рад и школе. Међутим, да ситуација није толико лоша у односу на злостављање и занемаривање деце у Србији, може да се илуструје кроз тврдњу да мере заштите од насиља у породици (Породични закон, 2005; Закон о прекршајима, 2013) дају одређене могућности ефикасне заштите. Да би се ипак утврдило право стање ствари, неопходно је анализирати тренутне потребе, могућности прокламованог и реализованог нивоа заштите деце као жртава насиља – занемаривања и злостављања.

Узимајући у обзир кривичноправне реакције и донете одлуке у прегледаним предметима, али и статистике из извештаја Врховног јавног тужилаштва, не можемо заузети општији став о томе какве су санкције

судови изрицали у оквиру предвиђеног максимума и минимума. Заправо, у случају запуштања и злостављања малолетног лица на основу члана 193, става 1 Кривичног законика, стичемо утисак да је јавно тужилаштво задовољно донетим одлукама, јер се у већини кривичних предмета одрекло права на жалбу.

На основу емпиријски непоузданог метода истраживања у установама социјалне заштите (интервју са запосленима), можемо констатовати да у пракси нису регистровани тешки облици виктимизације деце од злостављања и занемаривања. Нерегистровано насиље, међутим, не значи да га нема, већ да можда нема довољно доброг механизма за његово откривање. Ако овако произвољни закључак оставимо по страни у научном раду, његово изношење представља опомену да је мапиран проблем евидентирања, препознавања и процесуирања који треба да се решава. Питања превентивних напора, непрепознавање насиља или недовољно усклађена законска регулатива неки су од елемената који остају као реалан став аутора. Само дугорочним планирањем у области спречавања виктимизације деце од злостављања и занемаривања доћи ћемо до задовољавајућег циља, а то је заштита деце и стварање здравог друштва. До овог циља може се доћи не кроз појединачне активности субјеката надлежних у области спречавања злостављања и занемаривања деце, већ искључиво кроз институционалне одговоре и уједначен систем заштите. У тој заштити од виктимизације, ефикаснији превентивни рад и стална едукација професионалаца требало би да допринесе томе да се број запуштене и злостављане деце сведе на најмању меру.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис / додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању / одобрење надлежног органа

Није применљиво.

Pavlović Zoran

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary
in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

CHILD ABUSE AND NEGLECT – PREVENTION AND CRIMINAL LAW RESPONSE

ABSTRACT: Child abuse and neglect are phenomena that have been at the center of public and professional debates on the protection of children's rights over the past several decades. The introductory part of the paper provides a conceptual definition of abuse and neglect, addresses the determination of age limits in relation to children, and examines the effects that abuse and neglect have on children. The second part discusses various approaches to identifying the modalities of child abuse and neglect, including the standard of gross neglect. The third part focuses on preventive activities and provides an analysis of the advantages and disadvantages of home monitoring of a child's family from (pre-)birth. The criminal law response to child abuse and neglect is accompanied by a research component in which the author analyzes available official statistical data and draws conclusions regarding the overall number of criminal offences involving child abuse and neglect. The paper also offers suggestions for possible improvements in the field of prevention and reviews collected judgments, as well as the difficulties associated with assessing insufficiently valid data for drawing more general conclusions. The concluding discussion presents proposals for improving the current state of child protection from violence, particularly through preventive measures, trained professionals, and the establishment of a comprehensive system for protecting children from victimization.

Keywords: *child abuse and neglect, preventive measures, protection system.*

Литература

1. Duggan, A., Fuddy, L., Burrell, L., Higman, S. M., McFarlane, E., Windham, A., & Sia, C. (2004). Randomized trial of a statewide home visiting program to prevent child abuse: Impact in reducing parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 28(6), pp. 623–643. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.08.008>
2. Gessner, B. D. (2008). The effect of Alaska's home visitation program for high-risk families on trends in abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 32(3), pp. 317–333. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.08.004>
3. Giardino, A., & Knipping, D. (2010). *Assessment of the nourishment efficiency using a Bayesian modelling approach: Case study: North Holland*. Deltares. Pristupljeno 5. 5. 2026. https://publications.deltares.nl/1206171_003a.pdf
4. Закон о прекршајима. *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16 – одлука УС, 91/19, 91/19 – др. закон и 112/22 – одлука УС
5. Ишпановић-Радојковић, В., & Игњатовић, Т. (2011). Облици и показатељи злостављања и занемаривања. У: Ишпановић-Радојковић, В. (ур.), *Заштита детета од злостављања и занемаривања: Примена општег протокола* (стр. 22–50). Београд: Центар за права детета
6. Јовановић, С. (2010). *Правна заштита од насиља у породици*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања. Приступљено 5. 5. 2026. <http://repozitorijum.pravnifakultet.edu.rs/id/eprint/562>
7. Јовановић, С. (2022). „Дечји бракови“ у сенци кривичних дела. *Crimen*, 13(1), стр. 48–63. <https://doi.org/10.5937/crimen2201048J>
8. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *JAMA*, 181(1), pp. 17–24
9. Коларић, Д. (2026). Малолетна лица као пасивни субјекти/жртве кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите. У: Симовић М., & Грбић Павловић, Н. (уред.), *Дјеца и малолетници у казненом праву: Зборник радова са међународне научностручне конференције* (стр. 8–41). Бања Лука: Министарство правде Републике Српске; Истраживачки центар; Јавна установа Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској; Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу. <https://doi.org/10.7251/CEST1726008K>

10. Кривични законик. *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 и 94/24
11. Krstinić, D., Počuča, M., & Šarkiћ, N. (2024). Underage marriage: A comparative analysis. *Pravo – teorija i praksa*, 41(2), pp. 6–22. <https://doi.org/10.5937/ptp2402006K>
12. MacLeod, J., & Nelson, G. (2000). Programs for the promotion of family wellness and the prevention of child maltreatment: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, 24(9), pp. 1127–1149. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00178-2](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00178-2)
13. Mandić, P., & Stojaković, P. (1984). Contemporary educational psychology in Yugoslavia: A review of research. *Contemporary Educational Psychology*, 9(3), pp. 207–213. [https://doi.org/10.1016/0361-476X\(84\)90024-9](https://doi.org/10.1016/0361-476X(84)90024-9)
14. Павловић, З. С. (2013). *Сексуална злоупотреба деце: Криминолошки и кривичноправни аспект*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
15. Pavlović, Z. (2022). Protecting the rights of the unborn child. In: Pavlović, Z. (ed.), *Yearbook No. 5, Human Rights Protection: From childhood to the right to a dignified old age: Human rights and institutions* (pp. 257–273). Novi Sad: Provincial Protector of Citizens – Ombudsman; Belgrade : Institute of Criminological and Sociological Research
16. Pavlović, Z. (2024). Multiple homicide and the public's perception. In: *The right to life and body integrity* (pp. 201–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research; Novi Sad: Bar Association of Vojvodina <https://doi.org/10.47152/ns2024.8>
17. Pavlović, Z. (2024a). Rights of victims of hate speech and crime: European standards. In: Kolaković-Bojović, M., & Stevanović, I. (eds.), *The position of victims in the Republic of Serbia: Thematic conference proceedings of international significance* (pp. 211–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research. <https://doi.org/10.47152/palic2024.15>
18. Павловић, З. (2026). Кривичноправна заштита детета од запуштања и злостављања. У: Симовић М., & Грбић Павловић, Н. (уред.), *Деца и малолетници у казеном праву: Зборник радова са међународне научностручне конференције* (стр. 42–56). Бања Лука: Министарство правде Републике Српске; Истраживачки центар; Јавна установа Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској; Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.

- <https://doi.org/10.7251/CEST1726008K> <https://doi.org/10.7251/CEST1726042P>
19. Petković, N., & Pavlović, Z. (2016). Some problems in use of the Questionnaire for the assessment of risk for those sentenced to imprisonment for up to three years. *Temida*, 19(1), pp. 161–180. <https://doi.org/10.2298/TEM1601161P>
 20. Породични закон. *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15
 21. *Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања*. (n.d.). Параграф. Приступљено 5. 5. 2026 https://www.paragraf.rs/propisi/opsti_protokol_za_zastitu_dece_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html
 22. Стојановић, З. (2019). *Коментар Кривичног законика: Према стању Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*. Београд: Службени гласник
 23. Stringer, R. (2012). From victim to vigilante: Gender, violence, and revenge in *The Brave One* (2007) and *Hard Candy* (2005). In: Radner, H. & Stringer, R. (eds.), *Feminism at the movies: Understanding gender in contemporary popular cinema* (pp. 268–282). New York: Routledge
 24. Врховно јавно тужилаштво. (2023). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2023>
 25. Врховно јавно тужилаштво. (2024). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2024>
 26. Врховно јавно тужилаштво. (2025). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2025>
 27. World Health Organization. *Child maltreatment*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>

CHILD ABUSE AND NEGLECT – PREVENTION AND CRIMINAL LAW RESPONSE

ABSTRACT: Child abuse and neglect are phenomena that have been at the center of public and professional debates on the protection of children's rights over the past several decades. The introductory part of the paper provides a conceptual definition of abuse and neglect, addresses the determination of age limits in relation to children, and examines the effects that abuse and neglect have on children. The second part discusses various approaches to identifying the modalities of child abuse and neglect, including the standard of gross neglect. The third part focuses on preventive activities and provides an analysis of the advantages and disadvantages of home monitoring of a child's family from (pre-)birth. The criminal law response to child abuse and neglect is accompanied by a research component in which the author analyzes available official statistical data and draws conclusions regarding the overall number of criminal offences involving child abuse and neglect. The paper also offers suggestions for possible improvements in the field of prevention and reviews collected judgments, as well as the difficulties associated with assessing insufficiently valid data for drawing more general conclusions. The concluding discussion presents proposals for improving the current state of child protection from violence, particularly through preventive measures, trained professionals, and the establishment of a comprehensive system for protecting children from victimization.

*LLD, Full Professor, University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia, e-mail: zpavlovic@pravni-fakultet.info

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: *child abuse and neglect, preventive measures, protection system.*

1. Introduction

Since the beginning of the 21st century, we have witnessed the existence of numerous studies related to child abuse and neglect. Regardless of the published results of these studies, newly accumulated knowledge in this area, and adopted international standards in domestic legislation and practice, we are still without a generally accepted definition and a conceptual definition of this phenomenon (Pavlović, 2013). If we add to previous, the ever more current discussion about the concept of a child, and the responsibility of children in criminal law, but also the concept of a victim in domestic legislation and practice (Kolarić, 2026), new and more new questions arise, while there are still no answers. Often irreconcilable views are whether the age limit of criminal responsibility of children should be raised or lowered above or below 14 years of age, how to distinguish between a child and a minor perpetrator of a criminal offense, or a child and an adult perpetrator of a criminal offense. None of these dilemmas diminishes the positive obligation of the state to participate in the protection of children's rights. The beginning of resolving these previously given issues would be trust in the system institutions, inter-institutional cooperation and, in parallel, the reform of certain legal solutions (Pavlović, 2026).

Only by posing the problem of child abuse and neglect and defining the terms we do arrive at what is the basic idea of this paper, which is prevention and criminal law reaction. A child can often find himself/herself in the role of both a victim of neglect and abuse, and at the same time a perpetrator of a serious criminal offense. The indisputable criminological connection between a child and the community from which he/she comes (biological family, guardianship, foster family) and delinquent behaviour does not mean that there is no civil and criminal liability of parents. Only by working on each specific case, it is possible to determine where bad parenting ends, and the criminal liability of parents for the child's illegal actions is determined.

In the Republic of Serbia, there are good results in the field of tertiary prevention and the state's response/reaction after the child abuse and neglect occurs, through the work of safe houses, emergency care shelters for child victims, daycare centres for children and children's shelters, or through the work and activities of school teams in preventing adolescent (peer) violence in schools. All of the mentioned are to be commended. Likewise, through

the work of the non-governmental sector, accredited and implemented programmes for the protection of children from violence are present and in practice. However, the problem is that the non-governmental sector is not spread evenly throughout the entire territory of the Republic of Serbia with its activities, and it still carries out its activities mainly according to the project financing model. On the other hand, a well-networked system of social protection services does not provide a sufficiently efficient and sufficient range of services. Systemic and organized prevention in identifying families at risk and working with these families is what should be the priority and further developed. Without timely detection of a neglected and abused child, all criminal legal responses/reaction will be in vain, we are obliged due to the events from the recent past and multiple murders (Pavlović, 2024) committed by children (persons under 14 years of age) or young adults, to work both preventively and to have a ready institutional response within the protection system that we strive for. It means that the effectiveness of protection does not depend primarily on criminal legal protection (and threatened punishment) which is *the ultima ratio* social reaction when the consequences have already occurred, but rather prevention and protection must be based on the created conditions for the realization of social obligations in order to protect the rights of the child, and therefore in the context of protection from abuse and neglect.

2. Defining child neglect and abuse

Defining neglect and abuse is not simple due to the diverse modalities of violence against children, as well as the fact that the behaviours covered by this framework are determined by biological, social and (criminal) legal aspects (Pavlović, 2013). According to Stojaković and Mandić (1984), child abuse can be viewed from three similar perspectives: 1. medical, which includes physical and mental trauma that violence leaves as a consequence, 2. criminal legal perspective through legal incrimination under Article 193 of the Criminal Code (2005) “Neglect and abuse of a minor” and other related criminal offenses, and 3. social protection perspective, appreciating the measures taken by society for the benefit of the victim.

In relation to the concept of a child, we could say that it is a person under the age of 18, and this is fully in line with the standards of convention solutions and the Criminal Code (Stojanović, 2019). However, the relativization of this concept is visible in some other regulations, such as those in the field of family law, labour law, or human rights.

Thus, Article 23 of the Family Law (2005) allows a minor over the age of 16 to marry, based on a court's permission and a statement of physical and mental maturity. The Labour Law (2005) requires that a person entering into an employment contract must be at least 15 years of age, while according to health care regulations, a child can be examined without the knowledge of the parents after the age of 15 (although the parents still have the obligation to take care of the child and his or her health).

This relativisation leads to the need to re-examine crimes against sexual freedom in the context of its established limits. The issue is further complicated by comparative solutions and situations imposed by life. Thus, in Spain, sexual intercourse with a child who has reached the age of 13 is permitted, while in Finland or Russia this age limit is 16 years, and in Turkey it is even 18 years of age (Pavlović, 2013).

But in practice, the word abuse creates even more dilemmas, regarding its phenomenology, namely physical, sexual and psychological violence. Abuse (i.e. violence against children) does not only involve contact behaviours, in order to be considered a criminal offense. Most authors agree that non-contact behaviours can also be incriminated as acts of abuse. For example, parents walking around naked in front of their children or lascivious sexualised speech can be acts of abuse (Pavlović, 2013). If we add to this the vocabulary that professionals (i.e. lawyers who practice criminal law) use in public discourse, the problem of defining abuse gains even more weight. In the context we are discussing, the following terms are also used: gross neglect, neglect of parental rights and duties, abuse, aggressive behaviour towards a child, child exploitation, beaten up child syndrome, child victims of human trafficking, child abandonment, and others. Determining whether any of these or similar behaviours is abuse or not, according to Stringer (2012), depends on whether the action itself or the consequences that may occur subsequently are considered. This author emphasizes that it depends on the level of repetition and severity of the abuse, as well as the age of the child.

Such considerations necessarily belong to more criminological, victimological or psychological solutions, but the criminal law concept of child neglect and abuse is also derived from them. In positive national criminal legislation, Article 193 of the Criminal Code (2005) emphasizes the act of gross neglect, the status of parents, guardians and those who have a duty to care for the child, as well as those who force the child to work for profit (Pavlović, 2026).

Despite mentioned, this article does not define what abuse is, but rather emphasizes gross neglect and spoiling of a child. What is clear, is that this

criminal act is viewed/considered as a criminal act against the family. In Article 134 of the Criminal Code (2005), the legislator partially defines the concept of abuse and torture, through the framework of violation of human dignity and discrimination. However, even with the above-mentioned acts of commission in connection with abuse and torture, we do not get a complete definition, but its parts are found in the criminal acts of aggravated murder, murder of a child during childbirth, serious and minor bodily injuries, the criminal act of rape, sexual intercourse with a child, inducing a minor to participate in sexual acts, and others, as well as the criminal acts of domestic violence and human trafficking.

Additional clarification on the issue of determining child neglect and abuse is provided by the World Health Organization's definition. According to the WHO, abuse includes all forms of physical and/or emotional abuse, sexual abuse, neglect or negligent treatment, as well as commercial or other exploitation, which result in actual or potential harm to the child's health, survival, development or dignity, in the context of relationships of responsibility, trust or power (World Health Organization¹).

With the explanation from *the General Protocol for the Protection of Children from Abuse and Neglect*, we also come to the integration of the concepts of emotional abuse and neglect. This is emotional abuse, which according to Išpanović-Radojković and Ignjatović (2011) represents "repeated behaviours of parents or guardians, whether in the form of actions or inactions, that cause or reinforce feelings of worthlessness, rejection or inadequacy in the child, cause the child psychological suffering and can cause serious and lasting impairment of the child's emotional, cognitive or social development" (p. 42). According to these authors, emotional abuse implies a behavioural pattern of an adult towards a child, which is constantly present or repeated, but in any case, it cannot be considered incidental.

At the end of this analysis, we should note that certain authors use neglect and negligence/carelessness as synonyms. Thus, Stringer (2012) states that neglect is a case when parents or guardians do not take sufficient care of the physical, psychological and emotional development of a child. However, the authors Išpanović-Radojković and Ignjatović (2011, p. 38), quite rightly, in addition to physical and emotional neglect and negligence/carelessness, they also add the often health negligence and educational neglect. According to media reports, dental care for a child has been neglected, and the experiences from the pandemic caused by the Covid-19 virus have only reopened problems and dilemmas regarding the immunization of children. The fact is that our criminal legislation does not pay enough attention to the development of

perinatal medicine and has not yet paid enough attention to protection from neglect and violence against the unborn child, whose legal subjectivity has already been recognized in comparative legislation (Pavlović, 2022).

Let us add educational neglect and abuse of children, which refers to supporting a child's curiosity, his/her educational needs and allowing a child to spend an unjustified amount of time online/networking. According to Pavlović, the victimisation to which children are exposed through hate speech on the Internet is precisely the result of neglecting the child (Pavlović, 2024a).

The imperative to understand the concept of child abuse and neglect is not merely theoretical in nature, but also has practical implications, because in the future, it is precisely through a defined framework that violence against children could be defined preventively and with the aim of preventing child victimisation. The standard of gross neglect, as stated in the Criminal Code, implies specific endangerment. Parents or guardians do not have to know what the criteria are that determine gross neglect, but rather, disregard for the best interests of the child is more than a sufficient element for the existence of gross neglect, and thus the child's neglect and abuse (Pavlović, 2026, p. 49).

3. Modalities for preventing child neglect and abuse

Almost daily changes in the social climate, frequent scientific (and media) reports on child victimisation and the commission of serious crimes against life and body have created the conditions for the creation and implementation of new models of violence prevention directed towards children. Other countries experiences show us that the creation of such programmes is necessary, but we should not forget the *sui generis specificities* that belong to each community, so direct implementation is not the best way, but only a good basis for work on detecting, preventing and deterring all forms of violence against children (Pavlović, 2013).

While dealing, for the most part, justifiably, with ways to prevent and sanction physical punishment of children, insufficient attention is often paid to other forms of victimisation. In countries such as the USA, preventive activities are therefore mandatory, introduced through appropriate legislation. Measures are established that are intended for the general public, but also for professionals who work with perpetrators of criminal acts and victims of violence (Pavlović, 2013). As with the definition of neglect and abuse, preventive measures are divided into different categories, which are grouped into primary, secondary and tertiary prevention, i.e. general prevention relating to families at risk and preventive measures that are taken after

victimisation (Petković & Pavlović, 2016). A very acceptable division is also made (MacLeod & Nelson, 2000), which implies proactive programmes for families in which violence has not been registered, or reactive programmes for children and families where victimisation has been recorded.

In this context, we distinguish between activities aimed at children, at non-violent parents, and preventive activities aimed at all abusers (Pavlović, 2013). The idea of social welfare services functioning at full capacity as institutions where programmes for new and young parents are developed, family centres are formed, and the like, deserves special attention and further work should be done on its development. The development of protection programmes that are accredited and implemented will be most useful if they can be implemented in every community and for all victims (and abusers), while their usefulness must be constantly monitored, so that the results can be also visible. In terms of prevention, we will devote our attention to one of the programmes for the prevention of physical neglect and abuse, or violence against children, bearing in mind the fact that a review of the case law of the Basic Courts in the Republic of Serbia has registered this as the most common form of (gross) neglect of children.

Home visiting programmes have existed in our country in their most basic form through teacher visits to the environment which the child comes from, up to the barriers to such activities that have been set up by invoking privacy and privacy protection. The consequences that we have repeatedly mentioned are a call for the resumption of such activities.

Home visits are preventive models introduced before World War II, in the 1930s in Denmark, with the aim of reducing the mortality rate among newborns (Giardino & Knipping, 2010). This form of home visits was introduced in the USA only in the 1960s (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller & Silver, 1962).

Professionals in the field of prevention and health care start home visiting during a woman's pregnancy and continue them after childbirth. This creates family mentors in the field of reproductive health, prenatal and postnatal difficulties. This is not just about health, psychological and social services, but also provides the family with basic knowledge about children's needs, potential, development dynamics and more. However, the fact is that home visiting programmes as a preventive tool do not produce spectacular results. Thus, according to a study cited by Petković and Pavlović (2016), it is emphasized that the decrease in victimisation in families that were included in the home visiting programme is not necessarily related to the visiting itself, because similar data are also found in groups of families that were not included

in this programme (Gessner, 2008). The key conclusion from the study by Duggan et al (2004) is that despite home visits, there was no reduction in risk factors. The fact that most abusers are unwilling to use social services is additionally depressing. Thus, the rate of revictimisation is at the same or similar level, regardless of the home visiting programme and activities related to the programme itself.

From the still unpublished results of the research realised in the period 2020-2025 and the final judgments regarding the criminal offense of Neglect and Abuse of a Minor under Article 193 of the Criminal Code (2005), and from the database of the Basic Courts in Subotica, Sremska Mitrovica, Zrenjanin, Novi Sad and Sombor (a sample of 129 judgments was reviewed), we note that 72% of the cases involved recidivism, and that these cases mostly involved children under the age of 7, but it was not possible to state from the sample itself whether any preventive programme was implemented or not for the perpetrators of the crimes. Given that these are mostly summary criminal proceedings where the reasonings of the court decision were omitted, most of the data was therefore not available to the researcher.

However, regardless of the questionable effectiveness of home visits, as well as the fact that unfortunately not all families are covered by this programme, the fact is that many families at risk can be identified through this type of work, if this was not already the case. The financial aspect that this preventive model implies should not deter us from its further implementation. This concept has an irrefutable assumption that early childhood is a risky period in which a child is easily victimized and which therefore requires special support for parents or guardians and supervision of their relationships with the child. The importance of monitoring is not in question, but rather it is a protective factor against early victimisation and abuse and neglect and taking appropriate measures if necessary. Prevention programmes, based on home visits or other forms of work with children and perpetrators, also differ in their duration, while the goal is always the same. Although the majority of cases remain undetected, this does not diminish the need to implement all available prevention models.

In relation to the continuation of family monitoring and other forms of work with perpetrators and victims, it is clear that, in addition to comparative experiences, reformed models of assessing the risk of neglect and abuse of children should be considered, bearing in mind the fact that until the forbidden consequence occurs, violence against children often remains “within four walls”, so this is a problem that requires special attention and resolution. The former model of monitoring the family which the child comes from should be

discussed in a modern form and the possibilities of its re-actualization should be considered, in order to maintain the prevention model in continuance.

4. Criminal response to child neglect and abuse

Data on child abuse and neglect were for a long time kept in the general report of the Supreme Public Prosecutor's Office (formerly the Republic Public Prosecutor's Office), and only since 2023 these data have been separated through the Periodic Report on the Public Prosecutor's Office's actions regarding criminal offenses under Article 184 Mediation in prostitution, Article 193 Neglect and abuse of a minor, and Article 388 Human trafficking committed to the detriment of minors of the Criminal Code. This Report was presented and is being prepared with the support of the OSCE Office in Belgrade. Although it concerns children and families, this special report does not provide data from Article 193, paragraph 1, Neglect and abuse of a minor, although gross neglect and neglect of a child by a responsible person who does not carry out their duties of caring for and raising a child is of exceptional importance for taking measures in order to prevent child victimisation.

According to Pavlović (Pavlović, 2026) and in accordance with the data publicly available on the VJT website, in the period from January 1st, 2023 to December 31st, 2023, and according to a special periodic report of the VJT, in relation to the criminal offense under Article 193, paragraph 2 of the Criminal Code (2005), a total of 53 persons were reported in the Republic of Serbia, with 62 minors as victims. In relation to this number of reported persons, 36 procedures were conducted in which evidentiary actions (and investigations) were carried out, after which 30 indictments were filed, and 15 convictions were issued. Two acquittals were issued. Two convicts were sentenced to 6 months in prison with a probationary period of 2 years, one person was sentenced to 10 months of house arrest and a ban on approaching and communicating with the injured party for 2 years, one person was sentenced to 3 months in prison with a probationary period of one year, and one person was sentenced to 4 months in prison with a probationary period of 2 years. During the same period, the court sentenced another 6 persons (in different proceedings) to prison sentences ranging from 4 months to 10 months with probationary periods of 1 year, then 1.5 years to two years. At the same time, one person was sentenced to 4 years in prison with a probationary period of 11 months and the security measure of expulsion of the foreigner from the country, while one person was sentenced to an unconditional prison sentence of 1 year and 6 months (Supreme Public Prosecutor's Office, 2023).

As stated in the Periodic Report for 2024 (Pavlović, 2026), in relation to the criminal offense under Article 193, paragraph 2 of the Criminal Code, a total of 35 persons were reported, with 47 minors as victims. There were also 42 procedures in which evidentiary actions (and investigations) were carried out, after which 15 indictments were filed, and 10 convictions were issued. There were no acquittals in 2024 either, while prison sentences ranging from 3 months to 8 months were imposed, with probation periods of one to two years, while one person was sentenced to a security measure of mandatory psychiatric treatment and custody in a health institution (Supreme Public Prosecutor's Office, 2024).

During 2025, according to the Special Report of the Criminal Procedure Code (Pavlović, 2026), and in relation to the criminal offense under Article 193, paragraph 2 of the Criminal Code, a total of 68 persons were reported, with 70 minors as victims. 64 procedures were also conducted in which evidentiary actions (and investigations) were carried out, after which 8 indictments were filed, and 4 convictions were issued. 4 suspended sentences were issued, two of 4 months in prison with a probationary period of 1 and 2 years, as well as two suspended sentences of 3 months in prison with a probationary period of 1 year. There were no acquittals (Supreme Public Prosecutor's Office, 2025).

At the time of writing this paper, we did not have access to, nor data were publicly published on the misdemeanour punishment of perpetrators of some of the acts of child neglect, such as the misdemeanour punishment of parents for not attending school, begging of children, etc., which could make this elaboration more complete. The entirety of the observation of the acts of commission in the case of child neglect allows us to see whether the protection of the best interests of the child is complementary, coordinated and proportionate, which is the only way to prevent their (further) victimisation.

The criminal legislation of the Republic of Serbia has mainly focused on the incrimination of the criminal offense of Neglect and Abuse of a Minor, with minor changes in the last few decades. The problem with this criminal offense is that it is included in the group of criminal offenses against marriage and family, which exist in different social circumstances, but also the family, whose role has changed significantly compared to the moment when the incrimination was committed (Pavlović, 2026). The consequences for children due to changes in the family and around the family (and not only these changes) are going to be increasingly visible. Family and social values are also changing due to the increasing influence of technological achievements in our lives, changes in standards and the achieved level of human rights, etc. Although the paper itself gives increased importance to the

criminological and victimological approach in dealing with the titled topic, this does not mean that we are currently advocating the thesis of forming a special group of criminal offenses against children. Adopting such a position would require numerous amendments to the Criminal Code, which is not realistic at this time. Until we enter into such a reform, we accept the existing system of the Criminal Code, which is based on the protection of certain legal assets, which in this specific case is the family, and not the personal status of the victim (child).

This criminal offense has unjustifiably been left out of the public's focus of interest. One of the reasons could be the introduction of the criminal offense of domestic violence, which partly includes the act of committing abuse and neglect (Jovanović, 2010), partly because of the standard that is not fully defined (gross neglect), and partly because a causal connection is required between neglect and a state of neglect, which is generally very difficult to prove. The criminal offense under Article 193 neglect and abuse of a minor has two paragraphs. The first refers to neglect, or gross neglect of a child (*delictum proprium*). The obligation of care and upbringing includes parents, guardians, adoptive parents and other persons who have this duty. The penalty is imprisonment for up to three years.

The second paragraph of Article 193 of the Criminal Code refers to the abuse of a minor by a parent, adoptive parent, guardian or other person who abuses or forces the minor to work excessively or to work not appropriately for the minor's age, or to beg, or who, out of selfishness, forces the child to perform other actions inappropriate for his or her age. The acts of commission referred to in this paragraph are punishable by imprisonment from three months to five years. After reviewing the relevant literature and a certain number of published studies, we did not see any mention in court practice of actions against a member of a foster family and of forcing children from foster families in rural households to work excessively, which is an issue that will require special criminological and victimological treatment in some of the research works (Pavlović, 2026).

In order to make it easier to identify and qualify this criminal act as the criminal act of neglect and abuse of a minor under Article 193 of the Criminal Code (2005), it is necessary to work further on the education of both the detection authorities, the prosecution authorities and the court in the coming period. The interpretation and methodology of the law, along with the direct application of the Convention on the Rights of the Child and the relevant protocols, mean that when analysing the factual situation, modern standards for the protection of the rights of the child must be taken into account, which

means ensuring the minimum conditions for physical, psychological and social-health development, because without their presence we are already talking about gross neglect of the child. As John Stuart Mill would say, according to *the harm principle*, a criminal legal reaction is always justified when there is a concrete or foreseeable harmful consequence for the child, even if such a consequence has not occurred.

5. Final considerations

Considering the number of 178 child victims of violence in the period from 2023 to 2025, for the criminal offense of neglect and abuse of a minor under Article 193, paragraph 2 in connection with paragraph 1 of the Criminal Code (data from the Criminal Investigation Department, Public Prosecutor's Office), we cannot derive any general data on the number of abused and neglected children in Serbia in the specified period. This number is not final, because the number of prosecuted perpetrators of this criminal offense for the basic form of gross neglect (violence) against children is not officially available. Even using a comparative method, it is not possible to obtain more approximate data because individual/particular social welfare institutions do not have accessible electronic databases on the basis of which all active cases in the specified period could be found. In this way, the number of cases of violence against children is dictated by some other data sources, which are not covered by scientific methods, but often depend on cooperation with employees of Social Work Centres or media reports.

The criteria for the perception of violence against children are not uniform, which is an additional problem. Numerous stereotypes and prejudices are present, which further complicates the finding of data, but also the reporting of these criminal acts. One of the stereotypes is that early (underage) marriages (Krstinić, Počuča & Šarkiće, 2024) among the Roma population are part of their culture and tradition, and not a distorted picture of reality and abuse (mainly) of girls by family members or other persons (Jovanović, 2022). The frequency of victimisation in neglect is not a verifiable category, because shelters often do not have complete data on the children who come to them. Regardless of the territory of the social welfare service, the dynamics and methods of work indicate that cases of child neglect are discovered only after receiving a report from close relatives or the school. It would not be correct to say that this practice is the result of employee disengagement, but rather that it often depends on the limited human resources employed in institutions.

In this way, we can say that the presented figures on the number of legally binding decisions are figures that are available, but not total figures. The general conclusion would not change with these numbers, but it would perhaps provide different data on how many children and of what age are at risk. The processed verdicts are the best indicator of the inability of researchers to present data on the vulnerability of children of certain ages due to the rules on anonymisation. Therefore, we cannot relate the age of the child in any way to the occurrence of physical, psychological abuse or neglect.

By reviewing the relevant literature and reviewed judgments, one gets the impression that the detection of violence against children *ex officio* is quite rare, without a complete strategy and established criteria. This applies not only to the police, but also to the Centres for Social Work and schools. However, the fact that the situation is not so bad in relation to child abuse and neglect in Serbia can be illustrated by the claim that measures of protection against domestic violence (Family Law (2005) and the Law on Misdemeanours, 2013) provide certain possibilities for effective protection. In order to determine the true state of affairs, it is necessary to analyse the current needs, possibilities of the proclaimed and realised level of protection of children as victims of violence – neglect and abuse.

In relation to the criminal legal reaction and the decisions made in the reviewed cases, as well as the statistics from the report of the Supreme Public Prosecutor's Office, we cannot take a more general position on what sanctions the courts imposed within the prescribed maximum and minimum. In fact, in the case of neglect and abuse of a minor under Article 193, paragraph 1 of the Criminal Code, we get the impression that the Public Prosecutor's Office is satisfied with the decisions made, because in most criminal cases it waived the right to appeal.

Based on the empirically unreliable research method in social welfare institutions (simple interview with employees), we can conclude that in practice, severe forms of child victimisation from abuse and neglect have not been registered. However, unregistered violence does not mean that it does not exist, but that there may not be a good enough mechanism for its detection. If we leave such an arbitrary conclusion aside in a scientific paper, its presentation is a warning that the problem of recording, recognition and processing has been mapped and needs to be solved. Issues of preventive efforts, failure to recognise violence or insufficiently harmonised legal regulations are some of the elements that remain as the author's realistic position. Only through long-term planning in the field of preventing child victimisation from abuse and neglect we will achieve a satisfactory goal, which is the protection of children

and the creation of a healthy society. This goal can be achieved not through individual activities of entities responsible for preventing child abuse and neglect, but exclusively through institutional responses and a uniform system of protection. In this protection from victimisation, more effective preventive work and ongoing education of professionals should contribute to reducing the number of neglected and abused children to a minimum.

Conflict of Interest

The author declares no conflict of interest.

Funding

This research received no external funding.

Data availability statement

The original contributions presented in the study are included in the article and/or supplementary material. Further inquiries may be directed to the corresponding author(s).

Informed Consent for Participation in the Study / Institutional Review Board Statement

Not applicable.

Pavlović Zoran

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DECE – PREVENCIJA I KRIVIČNOPRAVNA REAKCIJA

APSTRAKT: Zlostavljanje i zanemarivanje dece predstavljaju pojavu koja je poslednjih nekoliko decenija u centru javnih i stručnih rasprava o zaštiti prava deteta. U uvodnom delu daje se pojmovno određenje zlostavljanja i zanemarivanja, ukazuje se na određivanje starosnih granica kod dece, kao i na efekte koje zlostavljanje i zanemarivanje imaju na decu. U drugom delu

rada ukazuje se na različite mogućnosti utvrđivanja modaliteta zlostavljanja i zanemarivanja dece, uz standard grubog zanemarivanja. Preventivne aktivnosti jesu treći deo rada, gde se daju analiza, prednosti i nedostaci kućnog praćenja porodice deteta od (pre) rođenja. Krivičnopravna reakcija na zlostavljanje i zanemarivanje dece praćena je i istraživačkim delom, gde autor, kroz dostupne zvanične statističke podatke, vrši njihovu analizu i daje zaključke u vezi sa ukupnim brojem krivičnih dela zlostavljanja i zanemarivanja dece, daje predloge mogućeg poboljšanja u oblasti prevencije i osvrt na prikupljene presude i poteškoće u oceni nedovoljno validnih podataka za opštije zaključke. U zaključnom razmatranju daju se predlozi za unapređenje postojećeg stanja u zaštiti deteta od nasilja, posebno preventivnim merama, edukovanim profesionalcima i stvaranjem sveobuhvatnog sistema zaštite dece od viktimizacije.

Ključne reči: zlostavljanje i zanemarivanje dece, preventivne mere, sistem zaštite.

References

1. Duggan, A., Fuddy, L., Burrell, L., Higman, S. M., McFarlane, E., Windham, A., & Sia, C. (2004). Randomized trial of a statewide home visiting program to prevent child abuse: Impact in reducing parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 28(6), pp. 623–643. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.08.008>
2. Gessner, B. D. (2008). The effect of Alaska's home visitation program for high-risk families on trends in abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 32(3), pp. 317–333. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.08.004>
3. Giardino, A., & Knipping, D. (2010). *Assessment of the nourishment efficiency using a Bayesian modelling approach: Case study: North Holland*. Deltares. Downloaded 2026, May 05 from https://publications.deltares.nl/1206171_003a.pdf
4. Zakon o prekršajima. [Law on Misdemeanours]. *Službeni glasnik RS*, br. 65/13, 13/16, 98/16 – odluka US, 91/19, 91/19 – dr. zakon i 112/22 – odluka US
5. Išpanović-Radojković, V., & Ignjatović, T. (2011). Oblici i pokazatelji zlostavljanja i zanemarivanja [Forms and indicators of abuse and neglect] In: Išpanović-Radojković (ed.), *Zaštita deteta od zlostavljanja i zanemarivanja: Primena opšteg protokola* [Protection of children from

- abuse and neglect: Application of the general protocol*]. (pp. 22–50). Beograd: Centar za prava deteta
6. Jovanović, S. (2010). *Pravna zaštita od nasilja u porodici* [Legal protection against domestic violence]. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Downloaded 2026, May 05 from <http://repozitorijum.pravnofakultet.edu.rs/id/eprint/562>
 7. Jovanović, S. (2022). „Dečji brakovi” u senci krivičnih dela. [“Child marriages” in the shadow of criminal acts]. *Crimen*, 13(1), pp. 48–63. <https://doi.org/10.5937/crimen2201048J>
 8. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). *The battered-child syndrome*. *JAMA*, 181(1), pp. 17–24
 9. Kolarić, D. (2026). Maloletna lica kao pasivni subjekti/žrtve krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite. [Minors as passive subjects/victims of a criminal offense and criminal legal instruments of protection]. U: Simović M., & Grbić Pavlović, N. (ured.), *Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu: zbornik radova sa međunarodne naučnostručne konferencije* [Children and juveniles in criminal law: Proceedings from the international scientific conference]. (pp. 8–41). Banja Luka: Ministarstvo pravde Republike Srpske; Istraživački centar; Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj; Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. <https://doi.org/10.7251/CEST1726008K>
 10. Krivični zakonik [Criminal Code]. *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 i 94/24
 11. Krstinić, D., Počuča, M., & Šarkić, N. (2024). Underage marriage: A comparative analysis. *Pravo – teorija i praksa*, 41(2), 6–22. <https://doi.org/10.5937/ptp2402006K>
 12. MacLeod, J., & Nelson, G. (2000). Programs for the promotion of family wellness and the prevention of child maltreatment: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, 24(9), pp. 1127–1149. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00178-2](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00178-2)
 13. Mandić, P., & Stojaković, P. (1984). Contemporary educational psychology in Yugoslavia: A review of research. *Contemporary Educational Psychology*, 9(3), pp. 207–213. [https://doi.org/10.1016/0361-476X\(84\)90024-9](https://doi.org/10.1016/0361-476X(84)90024-9)
 14. Pavlović, Z. S. (2013). *Seksualna zloupotreba dece: kriminološki i krivičnopravni aspekti* [Sexual abuse of children: Criminological and criminal law aspects]. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe

15. Pavlović, Z. (2022). Protecting the rights of the unborn child. In: Pavlović, Z. (ed.), *Yearbook No. 5, Human Rights Protection: From childhood to the right to a dignified old age: Human rights and institutions* (pp. 257–273). Novi Sad: Provincial Protector of Citizens – Ombudsman; Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research
16. Pavlović, Z. (2024). Multiple homicide and the public's perception. In: *The right to life and body integrity* (pp. 201–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research; Novi Sad: Bar Association of Vojvodina <https://doi.org/10.47152/ns2024.8>
17. Pavlović, Z. (2024a). Rights of victims of hate speech and crime: European standards. In: Kolaković-Bojović, M., & Stevanović, I. (eds.), *The position of victims in the Republic of Serbia: Thematic conference proceedings of international significance* (pp. 211–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research. <https://doi.org/10.47152/palic2024.15>
18. Pavlović, Z. (2026). Krivičnopravna zaštita deteta od zapuštanja i zlostavljanja. [Criminal protection of children against neglect and abuse] U: Simović M., & Grbić Pavlović, N. (ured.), *Djeca i maloljetnici u kaznenom pravu: zbornik radova sa međunarodne naučnostručne konferencije [Children and juveniles in criminal law: Proceedings from the international scientific conference]*. (pp. 8–41). Banja Luka: Ministarstvo pravde Republike Srpske; Istraživački centar; Javna ustanova Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj; Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu. <https://doi.org/10.7251/CEST1726042P>
19. Petković, N., & Pavlović, Z. (2016). Some problems in use of the Questionnaire for the assessment of risk for those sentenced to imprisonment for up to three years. *Temida*, 19(1), pp. 161–180. <https://doi.org/10.2298/TEM1601161P>
20. *Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja* [18. General protocol for the protection of children from abuse and neglect] (n.d.). Paragraf. Downloaded 2026, May 05 from https://www.paragraf.rs/propisi/opsti_protokol_za_zastitu_dece_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html
21. Porodični zakon [Family Law]. *Službeni glasnik RS*, br. 18/05, 72/11 – dr. zakon i 6/15
22. Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika: prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 21. maja 2019. godine [Commentary on the Criminal*

- Code: According to the state of the Criminal Code as of December 1, 2019 and according to the state of the legislation as of May 21, 2019].* Beograd: Službeni glasnik
23. Stringer, R. (2012). From victim to vigilante: Gender, violence, and revenge in *The Brave One* (2007) and *Hard Candy* (2005). In: Radner, H. & Stringer, R. (eds.), *Feminism at the movies: Understanding gender in contemporary popular cinema* (pp. 268–282). New York: Routledge
 24. Vrhovno javno tužilaštvo. (2023). *Izveštaj o postupanju po krivičnim delima na štetu maloletnih lica*. [Supreme Public Prosecutor's Office. Report on the handling of criminal offenses against minors]. Downloaded 2026, May 05 from <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2023>
 25. Vrhovno javno tužilaštvo. (2024). *Izveštaj o postupanju po krivičnim delima na štetu maloletnih lica*. [Supreme Public Prosecutor's Office. Report on the handling of criminal offenses against minors]. Downloaded 2026, May 05 from <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2024>
 26. Vrhovno javno tužilaštvo. (2025). *Izveštaj o postupanju po krivičnim delima na štetu maloletnih lica*. [Supreme Public Prosecutor's Office. Report on the handling of criminal offenses against minors]. Downloaded 2026, May 05 from <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2025>
 27. World Health Organization. *Child maltreatment*. Downloaded 2026, May 05 from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>